

Koncepcje człowieka i świata

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Schemat](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Koncepcje człowieka i świata

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Jak zapewne wiesz, pytanie o relację człowieka względem najogólniej rozumianego świata należy do najstarszych zagadnień filozoficznych. Skąd przybyliśmy? Dokąd zmierzamy? Po co tu jesteśmy? Jaki jest cel naszej egzystencji? Nie ma pytań bardziej ogólnych i bardziej filozoficznych. Właśnie z tych powodów powinniśmy zwrócić uwagę na problematykę relacji człowieka względem świata.

Twoje cele

- Poznasz główne odpowiedzi na pytanie, jaka jest relacja człowieka względem świata.
- Przeanalizujesz główne argumenty na rzecz istnienia Boga (Absolutu).
- Zdefiniujesz, czym są teizm, ateizm, deizm i agnostycyzm.

Przeczytaj

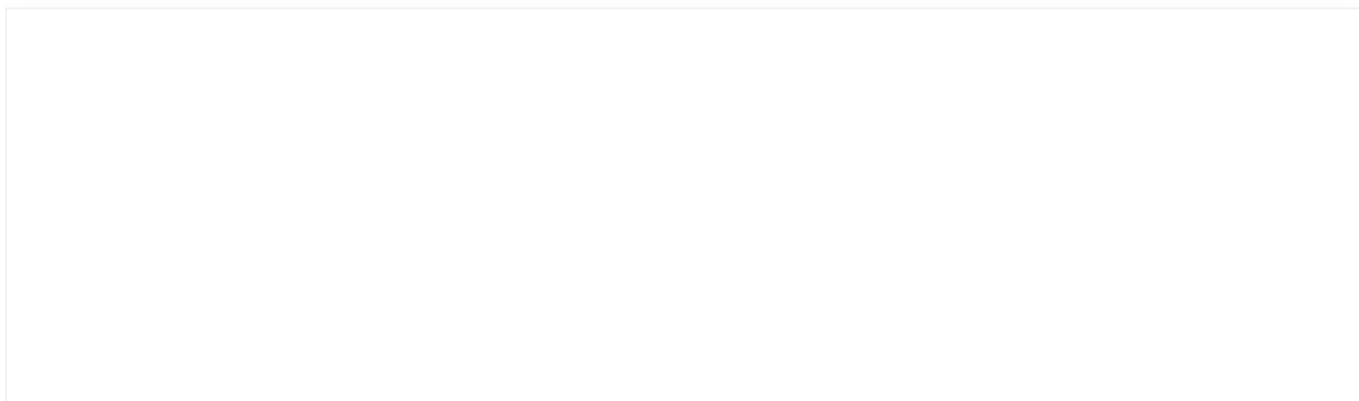
Człowiek i świat – ujęcie naturalistyczne

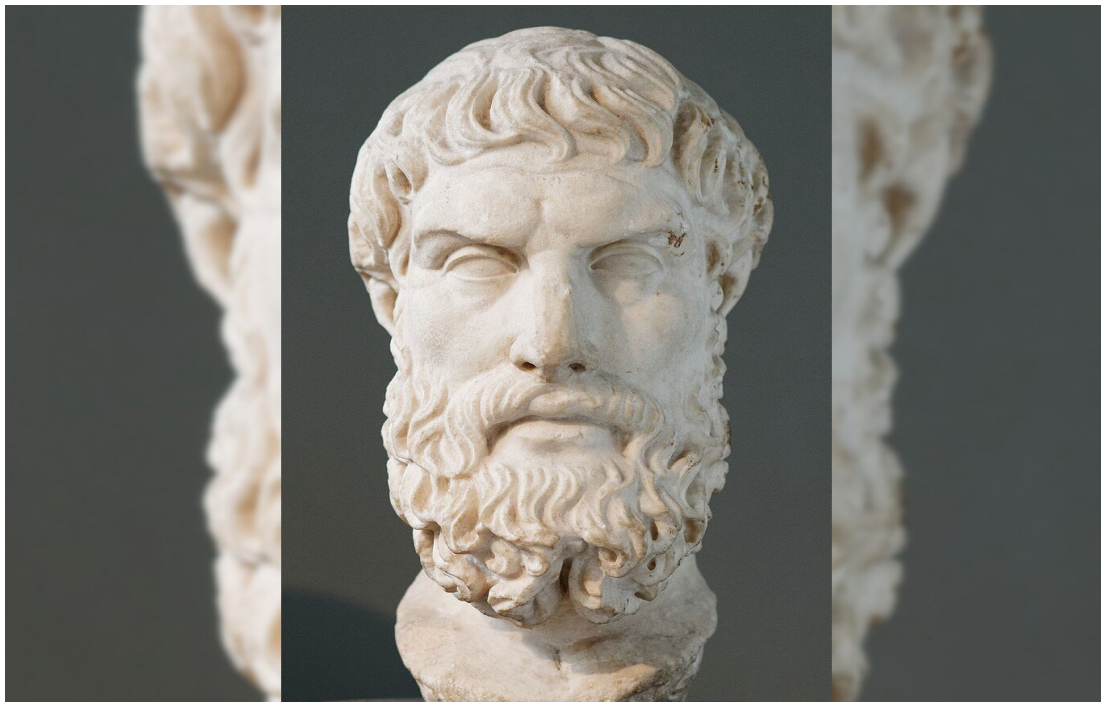
Jeśli mówimy o **naturalistycznym ujmowaniu świata**, to zawsze mamy na myśli, że istnieje tylko to, co odkrywamy w naturze, a wszystko, co nadnaturalne, **transcendentne**, nadprzyrodzone czy duchowe, albo nie istnieje, albo sprowadza się do mechanizmów natury i praw fizycznych. Brzmi to nieco skomplikowanie, więc rozpatrzmy te zagadnienia na konkretnych przykładach.

Za ojca materializmu uważa się Demokryta z Abdery. Oczywiście nie był on pierwszym filozofem, który reprezentował naturalistyczne podejście do rzeczywistości i uważał, że nic poza materią nie istnieje, ale jako pierwszy zaprezentował taki obraz świata, w którym wszystkie zjawiska i wydarzenia są spowodowane do sił natury i relacji czysto materialnych. W jego mniemaniu cały świat składa się z niepodzielnych drobin zwanych **atomami**, a badanie ich relacji, układów i sposobów, dzięki którym tworzą złożone konstrukcje (czyli wszystkie istniejące przedmioty), jest w stanie wyjaśnić wszystkie zjawiska i zagadnienia naukowe. Nawet duszę ludzką postrzegał jako złożoną z atomów, jednak takich, które są nieco lżejsze, wypełniają całe ciało, a po śmierci człowieka, wraz z ostatnim tchnieniem, ulatują i ulegają rozproszeniu.

Podejście naturalistyczne każe więc ujmować rzeczywistość jako złożoną z materii, badanie zaś tej rzeczywistości (świata) ogranicza się do odkrywania praw fizycznych i analizowania przedmiotów, które im podlegają. W takim ujęciu człowiek postrzegany jest jako integralna część materialnego świata. Oczywiście ma w nim pewną uprzywilejowaną pozycję, wszak jest istotą myślącą, która ten świat poznaje i przekształca go w myśl swoich potrzeb. Nie jest jednak istotą uduchowioną, odznaczającą się nadnaturalnymi cechami itp.

Oczywiście takie podejście nie musi wykluczać istnienia Boga czy bogów, jednak z oczywistych względów trudniej jest wtedy zakładać ich istnienie. Bóg musi być zredukowany do sił natury, wypełniać cały świat, albo po prostu – być światem. Takie podejście nazywa się w filozofii **panteizmem**: Bóg jest światem, świat stanowi istotę Boga.

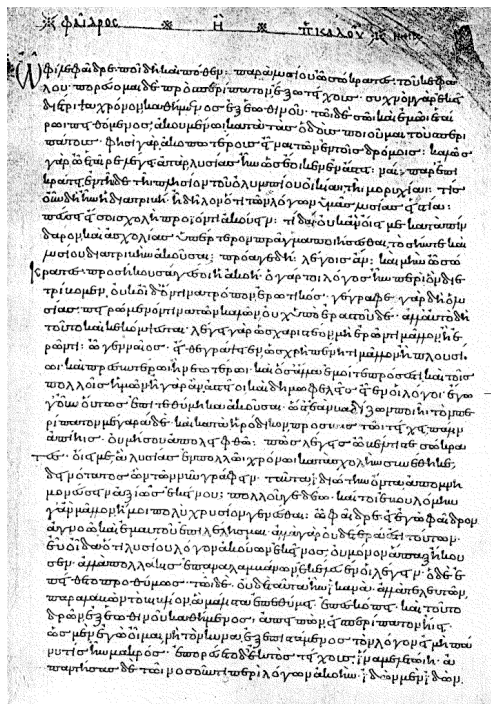
Epikur z Samos (341.–270 r. p.n.e). Twórca ruchu filozoficznego zwanego od jego imienia epikureizmem. Podzielał demokrytejską wizję świata, udowadniał m.in., że również bogowie składają się z atomów, jednak na tyle doskonałych, że nie ulegają oni starzeniu się

Źródło: Fotograf: Marie-Lan Nguyen (2011), Wikimedia Commons, domena publiczna.

Człowiek i świat – ujęcie antynaturalistyczne

Podejście antynaturalistyczne, a więc takie, które szuka głównych zasad i mechanizmów rządzących światem przyrody poza nim samym, ma nader bogatą tradycję, która na dobre rozpoczęła się wraz z Platonem. Ateński filozof zaprezentował bowiem system filozoficzny, który nazywamy **idealizmem**. Ogólnie rzecz ujmując, zakładał on, że bezkształtną, chaotyczną ze swej natury materię nieustannie przenikają niematerialne i odwieczne **idee**, które nadają jej konkretne kształty i właściwości, tworząc ogół istniejących przedmiotów, a dokładniej – cały świat. Daleko idąca konsekwencja filozofa sprawiła, że ten antynaturalistyczny rys przenika wszystkie zagadnienia jego koncepcji. Wystarczy wspomnieć, że nawet duszę ujmował jako we wszystkim podobną do idei. Jest bowiem, na podobieństwo tej drugiej, niezniszczalna i niematerialna, a przenikając ciało, tworzy konkretnego człowieka. Nawet normy moralne, a więc cnoty, ujmował jako idee, które powinny przenikać nasze postępowanie. Z perspektywy kosmogonicznej (opisu początków wszechświata) cała rzeczywistość powstała w wyniku pracy boskiego Rzemieślnika zwanego Demiurgiem, który tchnął idee w bezkształtną materię, a stworzone przez siebie dusze w ciała, dzięki czemu dał początek i światu, i żyjącemu w nim człowiekowi.

Jak wspomnieliśmy, **koncepcja Platowska jest najstarszym systemem antynaturalistycznym** i jak się zdaje, stanowi

Fajdros, jeden z trzech dialogów platońskich uważanych za „dialogi mistrzowskie”, a więc najlepiej napisane. W nim filozof przedstawił wizję duszy ludzkiej za pomocą metafory skrzydłatego zaprzęgu

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

atomów, zaś u Platona doczekała się osobnej, rozbudowanej teorii. W dialogu *Fajdros* dusza ludzka została zaprezentowana za pomocą przenośni „skrzydłatego zaprzęgu”. Jest to rydwan zaprzężony w dwa konie, z których pierwszy stanowi manifestację naturalnych potrzeb, drugi zaś – popędów. Woźnica, który musi trzymać mocno lejce, jest personifikacją rozumności. W ten sposób Ateńczyk ukazuje trzy sfery ludzkiej duszy: rozumną (wyrażaną przez typowy dla człowieka rozum), popędliwą (dotyczącą zaspokajania potrzeb naszego ciała) i pożądliwą (sferę namiętności, dążność do przyjemności zmysłowych). Jest to przenośnia o tyle barwna, że pozwala także tłumaczyć inne zagadnienia Platońskiej filozofii. Jeśli bowiem jakiś człowiek daje się prowadzić swym naturalnym potrzebom czy popędem, przypomina woźnicę, który stracił panowanie nad zaprzęgiem. Jako że mamy tu do czynienia z rydwanami, które w sferze niebiańskiej podróżują po okręgu, kontemplując niematerialne idee, wypadnięcie z trasy oznacza niechybne rozbitcie się o ziemię i utknięcie w świecie materialnym. Ta przenośnia obrazuje inne zagadnienie Platońskie. Otóż dusza ludzka, jako nieśmiertelna i wieczna, przypomina woźnicę, który wypadł z trasy. Ma się więc ona doskonalić poprzez kolejne wcielenia (reinkarnacja) dopóty, dopóki nie osiągnie takiej doskonałości, dzięki której wyzwoli się z cielesności i znów będzie mogła na powrót, w świecie niematerialnym, kontemplować czyste idee.

Absolut – istnieje czy nie istnieje?

Jak łatwo zauważyć, pytanie o relację człowieka względem świata mimowolnie generuje pytania o relację między światem a Absolutem (Bogiem) oraz między człowiekiem

najlepszy przykład tego typu koncepcji. Jest to przykład o tyle reprezentatywny, że twierdzenia Platońskie, po ich zaszczerpieniu na gruncie teologicznym, stały się podwaliną racjonalnego wyłożenia dogmatów wiary. Zwróćmy chociażby uwagę na podobieństwo między teoriami Platona a głównymi założeniami chrześcijaństwa. Niemal tożsame są tu motywy: dualizmu świata (świat materialny i świat nieśmiertelnych bytów), dualizm człowieka (pożądliwe ciało i rozumna dusza), nieśmiertelność duszy czy wizja stworzenia świata przez boską istotę.

Koncepcje antynaturalistyczne z konieczności mocno rozbudowują zagadnienia nadnaturalne, nadprzyrodzone. Za przykład niech posłuży zagadnienie duszy, która u Demokryta została sprowadzona do prostej koncepcji ducha złożonego z lekkich

a Absolutem (Bogiem). Są to oczywiście kwestie, które dotyczą wiary. Czy wiara w Boga stoi w sprzeczności z racjonalnością? Zdarzają się jednak próby racjonalnego udowodnienia konkretnych przekonań religijnych, które dają pewne pole do dyskusji. Należy tu jednak rozgraniczyć dwa zagadnienia. Po pierwsze, to, w co ktoś wierzy, jest jego osobistą, prywatną sprawą i nie powinno podlegać dyskusji. Każdy człowiek ma bowiem prawo do własnej wiary i czysto subiektywnych przekonań. Stwierdzenie typu: „Wierzę w Boga, to jest moja wiara, którą kieruję się w życiu”, dotyczy przekonań czysto subiektywnych i każdorazowo powinno być przyjmowane z szacunkiem, a nigdy nie powinno się spotykać z kpiną, szyderstwem czy próbą podważania. Jeśli jednak ktoś wyraża się już nie o swojej wierze (subiektywnych przekonaniach), lecz wygłasza sądy pokroju: „Istnienie Boga da się racjonalnie udowodnić”, „Prawdy mojej wiary są obiektywne i możliwe do weryfikacji za pomocą rozumu”, to odnosi się do obiektywnych faktów, nad którymi można, a nawet trzeba dyskutować. Oczywiście taka dyskusja powinna mieć przebieg merytoryczny i być oparta na uprzejmej, rzeczowej wymianie zdań i racjonalnych analiz. Właśnie takie jest źródło wszystkich racjonalnych dowodów na istnienie Boga. Możemy podać wiele ich przykładów, jednak powtarzające się w nich sposoby rozumowania jasno ukazują, że można je podzielić na cztery rodzaje: **argument teleologiczny** (nie mylić z pojęciem „teologiczny”), zwany też dowodem z celowości; **argument ontologiczny** (odwołujący się do zagadnienia **ontologii**); **argument kosmogoniczny** oraz **argument moralny**. Każdy z wymienionych jest do dziś żywo dyskutowany, a dysputanci dzielą się na obrońców argumentów oraz tych, którzy starają się je logicznie i rzeczowo podważyć.

Człowiek względem Absolutu

W zależności od czysto indywidualnego wyboru między naturalizmem a antynaturalizmem, opowiedzeniem się za istnieniem Boga lub przeciw niemu, każdy z nas może przyjąć zupełnie inną postawę wobec świata i swojego życia. Najogólniej postawy te dzielimy na cztery rodzaje:

Ateizm
Ateizm (gr. <i>atheos</i> – bezbożność, od <i>a</i> – oznaczającego zaprzeczenie i <i>theos</i> – bóg), a więc pogląd głoszący niewiarę w Boga, siły nadprzyrodzone lub zjawiska obce nauce. Często wysuwa argument nienaukowości, logicznej sprzeczności i bezzasadności twierdzeń religijnych.
Agnostycyzm
Panteizm
Deizm
Teizm

Słownik

absolut

(łac. *absolutus* – bezwarunkowy, nieuwarunkowany, niezwiązany) jedno z podstawowych pojęć metafizyki, określające byt niczym nieuwarunkowany, pierwszą przyczynę i podstawę istnienia świata, bez której nie mógłby powstać i istnieć; w znaczeniu teologicznym i religijnym absolut utożsamiany jest z Bogiem

atomizm

nurt materializmu w filozofii i wczesnej fizyce, głoszący, że materia składa się z odwiecznych i niepodzielnych drobin zwanych atomami (od gr. *átomos* – nie-podzielny, nie-krajalny); pogląd zapoczątkowany przez filozofów z Abdery: Leucypa i Demokryta, podzielany później m.in. przez Epikura, w Rzymie przez Lukrecjusza, a w czasach nowożytnych m.in. przez Gassendiego i Newtona

idea

(gr. *idea*) jedno z podstawowych pojęć filozoficznych, ze względu na swą historyczność i ilość zastosowań bardzo złożone w definiowaniu; do filozofii wprowadził je Platon, aby określić to, co inteligibilne, a więc niedostępne poznaniu zmysłowemu, a odkrywane jedynie przez rozum, tzn. racjonalny namysł nad światem, o którym pouczają nas zmysły; w dualizmie platońskim przeciwstawiana zmysłowej materii, jednak wchodząca z nią w reakcję, w wyniku której powstają rzeczy jednostkowe

idealizm

Stanowisko filozoficzne wyrażające przekonanie o rzeczywistym istnieniu niematerialnych, abstrakcyjnych, inteligibilnych idei; może występować w różnych formach i być różnicowany na rozmaite sposoby, możemy np. rozróżnić idealizm umiarkowany, który zakłada, że poza ideami istnieje lub może istnieć materia, oraz idealizm rygorystyczny, w myśl którego żadna materia nie istnieje; czasem idealizm bywa przeciwstawiany materializmowi, a więc przekonaniu, że istnieje tylko materia i nie ma żadnych bytów abstrakcyjnych

ontologia

od gr. *on*, – byt i *logos* – słowo, nauka) nauka o bycie, a więc istniejących przedmiotach, przyczynach i sposobach ich istnienia, właściwościach i przymiotach; jedna z sześciu klasycznych dyscyplin filozoficznych, często utożsamiana z metafizyką (dziedziną filozofii dotyczącą kwestii ponad- czy pozafizycznych)

panteizm

(gr. *pan* – ogół, całość, wszystko i *theos* – boskość, bóg) pogląd filozoficzny i teologiczny, w myśl którego Bóg stanowi naturę świata, a świat jest tożsamy z Bogiem, co oznacza, że cała rzeczywistość stanowi manifestację Boga, jest Nim przeniknięta, a Bóg zamyka się w świecie

teleologia

(gr. *telos* – cel, kres, spełnienie) postawa naukowa w początkowych epokach filozofii i fizyki, w myśl której zjawiska świata przyrodniczego nie zachodzą z konkretnego powodu, tylko w konkretnym celu, np. kamień nie spada na ziemię z powodu grawitacji, tylko w celu zajęcia najlepszej dla siebie pozycji (gdyż jest cięższy od powietrza), zaś para wodna unosi się i tworzy chmury nie z powodu procesu parowania, tylko w celu wzniesienia się ponad gęstsze od niej powietrze; podejście teleologiczne zapoczątkował w filozofii i fizyce Arystoteles ze Stagiry, obowiązywało ono aż po kres antyku i w średniowieczu

transcendencja

(łac. *transcendens* – przekraczający) tu: to (dziedzina, sfera bytowa), co znajduje się poza i ponad światem naturalnym, przede wszystkim Bóg

Schemat

Polecenie 1

Przeanalizuj poniższe dowody na istnienie Boga. Oceń, czy są przekonującymi argumentami. Rozważ, czy sposoby ich podważania wydają ci się wystarczające, aby je obalić.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Jeszcze raz przeanalizuj powyższy schemat. Zastanów się, które podejście jest ci bliższe – zwolenników dowodów, czy jego krytyków. Uzasadnij swoje stanowisko na wybranym z tabeli przykładzie.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Za ojca materializmu uważany jest...

- Platon Ateńczyk.
- Diogenes z Synopy.
- Demokryt z Abdery.
- Epikur z Samos.

Ćwiczenie 2

Źródło ilustracji: domena publiczna

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Ćwiczenie 5

Poniżej znajdują się cztery fikcyjne wypowiedzi. Dopasuj imiona ich autorów do nazwy postawy, którą przyjęli.

- ” **Janek:** Te wszystkie dowody na istnienie Boga mnie po prostu śmieszą. Ktoś sobie usiadł, poukładał jakieś abstrakcyjne argumenty i dzięki tym rozważaniom ja mam wierzyć w jakiś Absolut. Świat jest, jaki jest. Bada go nauka i żadne wprowadzanie motywów irracjonalnych nie jest tu potrzebne.
- ” **Gosia:** W mojej rodzinie wiara i tradycja zawsze odgrywały ważną rolę. Co prawda nie spieramy się nigdy o to, co w Biblii jest prawdą, a co nią nie jest, ale wszyscy uważamy, że wiara jest w życiu ludzkim potrzebna i trzeba się nią kierować. A kiedy spotyka nas coś złego, wiara tylko nas wzmacnia.
- ” **Marek:** Mnie po prostu ręce opadają, jak słyszę te wszystkie spory. Przecież jest jasne, że my, ludzie, mamy rozum, jaki mamy i niektórych rzeczy nie ogarniemy. A przerzucanie się argumentami po obu stronach to dla mnie zwykła, niepotrzebna gadanina.
- ” **Tymon:** Szczerze mówiąc nie wyobrażam sobie życia bez przekonania, a przynajmniej intuicji, że istnieje coś niezrozumiałego, byt większy i silniejszy od nas wszystkich razem wziętych. Ale tak samo nie rozumiem ludzi, którzy mi powtarzają, że we wszystkim widzą Boga, że Bóg jest stale obecny przy nas wszystkich i że Bóg stale tuli nas w swych ramionach.

Ćwiczenie 6

Własnymi słowami przedstaw treść dowodu ontologicznego.

Ćwiczenie 7

Własnymi słowami określ, w jaki sposób próbuje się podważyć moralny dowód na istnienie Boga.

Ćwiczenie 8

Poniżej zaprezentowano dwa podejścia do kwestii Absolutu, jakie można spotkać w rozważaniach metafizycznych (dotyczących rozważań wykraczających poza zwykłe zjawiska fizyczne). Zapoznaj się z treścią obu opisów i odpowiedz, czy chrześcijaństwo jest metafizyką kontyngentną, czy niekontyngentną. Odpowiedź uzasadnij.

” Mówimy, że pewna konkretna metafizyka jest kontyngentna, gdy zakłada tylko istnienie kontyngencji. Byt kontyngentny to taki, który jest i jest jakiś, ale mogłoby go nie być i mógłby być zupełnie inny. W metafizyce kontyngentnej dotyczy to każdego istniejącego bytu (istoty, rzeczy, przedmiotu).

” Mówimy, że pewna metafizyka jest niekontyngentna, gdy zakłada istnienie bytu, który jest niekontyngentny. Byt niekontyngentny to taki, który jest (istnieje) i jest jakiś (posiada pewne określone cechy i właściwości), ale nie mogłoby go nie być i nie mógłby być inny.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: Koncepcje człowieka i świata

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

1. Filozofia starożytna. Uczeń opanowuje następujące treści nauczania zawarte w podstawie programowej do filozofii zakresu podstawowego:

1) atomizm grecki (filozofia Leucypa i Demokryta) jako paradygmat ontologii naturalistycznej (punkt IV);

2) filozofia Platona jako paradygmat metafizyki antynaturalistycznej (punkt VI);

III. Wybrane problemy filozofii.

8. Spór o istnienie i naturę absolutu (Boga). Uczeń:

1) odróżnia i wyjaśnia następujące stanowiska: teizm, deizm, panteizm, agnostycyzm, ateizm;

2) krytycznie rekonstruuje następujące argumenty za istnieniem Boga: argument ontologiczny, argument kosmologiczny, argument teleologiczny, argument moralny;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele lekcji (językiem ucznia):

- Poznasz główne odpowiedzi na pytanie, jaka jest relacja człowieka względem świata.
- Przeanalizujesz główne argumenty na rzecz istnienia Boga (Absolutu).
- Zdefiniujesz, czym są teizm, ateizm, deizm i agnostycyzm.

Cele operacyjne. Uczeń:

- dostrzega w poglądach filozofów paradygmaty myślowe, które są obecne w kulturze na przestrzeni wieków;
- rozwija krytyczne myślenie i sprawności logiczne poprzez analizę wybranych pytań i argumentów filozoficznych;
- rozpoznaje znaczenie filozofii jako istotnej części dziedzictwa kultury śródziemnomorskiej;
- omawia poglądy filozofów reprezentatywnych dla poszczególnych epok kultury europejskiej.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- schemat.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel przedstawia uczniom temat lekcji i cele zajęć, które wyświetla przy użyciu tablicy interaktywnej lub rzutnika, oraz wspólnie z uczestnikami zajęć ustala kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika nauczyciel sprawdza przygotowanie uczniów do lekcji. Następnie inicjuje rozmowę

kierowaną na podstawie pytań zawartych we wprowadzeniu.

Faza realizacyjna:

- 1. Metoda dociekań.** Uczniowie pracują w zespołach 4-osobowych metodą dociekań filozoficznych Lipmana. Przebieg pracy:
 - zapoznanie się z multimedium w sekcji „Schemat”;
 - wykonanie polecenia: *Przeanalizuj poniższe dowody na istnienie Boga. Oceń czy są przekonującymi argumentami. Rozważ, czy sposoby ich podważania wydają ci się wystarczające, aby je obalić.* do multimedium w e-materiale;
 - sformułowanie pytań do treści multimedium przez uczniów;
 - wybór jednego z pytań, które mogłyby posłużyć wspólnej dyskusji.Prezentacja wybranych pytań na forum klasy i wybór jednego z nich. Przygotowanie uczniów do dyskusji. Nauczyciel wybiera moderatora, który poprowadzi dyskusję, oraz obserwatora, który na końcu podsumuje jej przebieg. Dyskusja nad wybranym tematem z uwzględnieniem odmiennych stanowisk. Moderator zachęca uczniów do precyzyjnego formułowania argumentów za i przeciw, szukania powiązań między omawianymi stanowiskami oraz odpowiedzi na pojawiające się w trakcie dyskusji pytania. Wybrany uczeń podsumowuje dyskusję.
- 2. Ćwiczenia przedmiotowe.** Uczniowie wykonują indywidualnie ćwiczenia nr 1-4. Nauczyciel sprawdza poprawność wykonanych zadań, omawiając je wraz z uczniami.

Faza podsumowująca:

1. W ramach podsumowania uczniowie wykonują ćwiczenie nr 5. Wspólna praca całego zespołu klasowego.
2. Nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy temat lekcji zawarty w sekcji „Wprowadzenie” i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Czego się uczniowie nauczyli?

Praca domowa:

1. Wybierz jedno z pytań kluczowych, jakie pojawiło się na dzisiejszej lekcji, i odpowiedz na nie w zeszycie. Pamiętaj o odpowiedniej argumentacji.

Materiały pomocnicze:

- S. Kowalczyk, *Filozofia Boga*, Lublin 1997.
- *Stanowiska w sporze o istnienie, naturę i poznawalność Boga* (infografika), „Filozofuj!”, 2015 nr 6, s. 12.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Schemat” do podsumowania lekcji.

